

HOLLANDSCH-ZUID-AFRIKA

MAANDSCHRIFT VOOR DE LEDEN DER NEDERLANDSCH-ZUID-AFRIKAANSCH-
VEREENIGING EN ANDERE BELANGHEBBENDEN

Wij willen niet weder de fout begaan,
die onze vaders een eeuw geleden
begaan hebben, door alle verbindingen
met onze stamverwanten op geestelijk
en stoffelijk gebied te laten varen.

GOUVERNEUR VAN RIEBEEK

Het is ons niet minder om Nederland
zelf te doen dan om Zuid-Afrika.

UNIE KANTATE.

deur JAN F. E. CELLIERS.

Voor den heuglijken dag, waarop Britsch Zuid-Afrika werd geproclameerd tot een Bondsstaat, heeft de Afrikaner dichter Celliers een cantate gedicht, welke, door vorm zoowel als inhoud, onze aandacht verdient. Naar den inhoud een korte lyrische samenvatting der geheele Zuid-Afrikaansche geschiedenis, is ze, naar den vorm, gedacht als wisselzang, waarbij zulke on-Afrikaansche ¹⁾ figuren, als „geesten der wildernis”, „wereld-geest”, „vrijheidsgeest”, „spotgeest” enz. zingend worden ingevoerd. De cantate zet in met een door den „geest van die wildernis” te zingen beschrijving van het Zuid-Afrikaansche land. Celliers verstaat de kunst van zulke beschrijving:

*Wolke lê op stille berge,
stromeruis in donk're woud,
vrede rus in groene dale,
op die vlaktes sonnégoud.
Daar 's ons woning, daar bewaak ons,
Heer, Uw kuddes, ons vertrouwd.*

*Vrijheid,
blijheid
is die lewe,
ons gegewe.
Antilope
sonder tal
wei o'er rande
en in dal.*

*Vo'eltjes kwetter in die bome,
vissies wentel in die strome,
sonneskijn is oweral.*

*Seekoei droom sijn dag verbij
in koele vlei.
Olifant's trompetgeluid
weerklink te'en die kranse ²⁾ uit;
en te'en sonne-onder
dreun, so's verre donder,
leo's ³⁾ diep gebrul om buit.*

*Vlaktes slaap in sterre-lig.
Maanlig tower woude dig
tot paleise van die nag,
waar swijge woon,
waar skaduws wag...
More ⁴⁾-ster verbleek haar glanse,
rose-weerskijn verf die kranse —
D'is die dag,
d'is die dag!
Vo'eltjes kwetter in die bome,
vissies wentel in die strome,
sonneskijn is oweral.*

Dan komt een „wereldgeest”, ontevreden over het improductieve droomen van Zuid-Afrika. De mensch heeft tot taak, Gods natuur te onderwerpen en aan zich dienstbaar te maken. Er moeten blanken komen. Een „koning” geeft zijn zeevaarders bevel, den weg naar vreemde werelden te vinden, daar rijkdommen te vergaren. De „zeevaarder” gehoorzaamt en „zeelieden” zingen:

¹⁾ on-Afrikaansch, voor zoover we letten op blank Zuid-Afrika.
²⁾ Ruwe, uitstekende deelen van bergruggen en bergtoppen. ³⁾ Leo = leeuw. Deze Afrikaansche vorm van het woord heeft met het Latijn niets te maken.
⁴⁾ Morgen.

DE NEUSHOORN.¹⁾

(Rhinoceros Bicornis)

Uit een handschrift, bedoeld om als *Afrikaansch Dierenboek* te worden gedrukt, namen we 't volgende over, dat het handschrift weer heeft ontleend aan Kolbe's bekende boek.²⁾

„De Neushoorn, die van de Dierbeschrijvers Rhinoceros, van de Indianen Aboda, van de Hottentotten Tuábba en ook Nabba word genaamt, is zoo vele oneenigheden onderworpen, dat men wegens de menigvuldige tegenstrijdige gevoelens, schijnt in een doolhof te geraken, als men dezelve tegen elkander houden en vergelijken wil. Ten minsten, men geraakt in twijfel, of wel alle die schrijvers eenerlei en het zelve dier gemeend en beschreven hebben.³⁾ Want sommige

komen in de verf, welke dit dier zoude hebben niet overeen. Zommigen twijffelen aan den muil waarmede dit dier voorzien is; eenigen hebben verschil omtrent de grootte van dit dier; anderen geven hem meer dan één hoorn, en daarenboven van een ongelijke kouleur, en eindelijk zijn er wederom anderen, die aan de kracht en werking van dezen hoorn twijffelen zoo dat iemand, die alle deze verschillende gevoelens wilde overeenbrengen, zich veel moeite zoude geven, en menig geleert man tegen spreken moeten.

Edog door dien zulks alhier mijn werk niet is, maar Bochartus, Plinius, Damianus de Goes, Camerarius, Francius en Ludolfus, nevens vele anderen hier over nagelezen kunnen worden, zoo zal ik mij maar op de kortheid leggen, en alleenlijk uit Jacobus Bontius, *Lib. V Histor. Naturel. et Medic.* (cap. 1); Nieuhofius, *part. ult.* van zijn *Batavisch Gezantschap na het Koninkrijk Sina* (cap. 16 pag. 109) en uit Dapper in de beschrijving van Africa (pag. 20 b.) een korte beschrijving van dit dier geven, mids dat, indien mijne eige ondervinding iets grondiger weet, zulks niet zal worden vergeten.

De Rhinoceros of Neushoorn dan is donker aschgrauw, en aldus een weinig na de zwarte kant, kaal van vel, zonder hairen, zoo als Olyphanten. De huid is vol rimpels en kerven, en zoo hard en dik, dat men met een scherp mes nauwelijik daar door snijden kan. Het is echter niet schobachtig, zoo als de schilders hem doorgaans aan het gemeen vertoonen, heeft ook gene schilfers, maar de rimpels en vouwen komen van het onbezuist lopen door struiken en heggen, als welke hij nooit ontziet, en derhalven van de takken van de bomen

gekrabt word, ook zich in het zand en drek of op dorre hei en stoppels wentelt, en zich al zoo elendig krabt en kerft; daarenboven worden de gemelde rimpels en vouwen ook van de musculen en derzelve heftige en bestendige beweging geformeert, vermids zij zich als schobben of schilfers vertonen.

De muil is naar mate van het lijf wat spitzer, als die

het saamlijken van een groot „gedicht” in zes zangen, en de dames te Parijs zich gingen kappen „à la rhinocéros”, zooals zij zich later, in 1827, bij een gelijksoortige gelegenheid, toen voor het eerst een giraffe (kameelpardel, *Africanice*: kameel) in de „Jardin des Plantes” zijn intrede deed, kaptten „à la girafe” en in het jaar 1910 Chantecler kapsels, hoeden enz. in de mode werden gebracht. Ook de dwaaste mode in onze dagen kan zich niet beroemen, origineel te zijn.

Fantastische voorstelling van den neushoorn (*Rhinoceros bicornis*, *Africanice* — en oud-Hollandsch — Renoster) naar een achttiend-eeuwsche gravure, door ons aan Peter Kolbe ontleend en door diens teekenaar J. Wandelaar weer aan vroegere afbeeldingen bij beschrijvingen van den Oost-Aziatischen neushoorn, o.m. ook afgebeeld, maar minder fraai, in het, in den tekst genoemde werk van Nieuwhof. Voor verdere bijzonderheden zie men den tekst (noot op blz. 4).

¹⁾ Het vervolg van ons eerste artikel in het vorige nummer moet blijven liggen tot een volgende uitgave, ook al, omdat we het willen doen vergezellen van de reproductie van een oude, merkwaardige gravure, die voor dit nummer niet gereed kon zijn.

²⁾ Peter Kolbe. *Nauwkeurige beschrijving van de Kaap de Goede Hoop*, I. Amsterdam, 1727.

³⁾ De rhinoceros (in 't Afrikaansch, evenals in het zeventiend-eeuwsche Hollandsch, renoster genoemd) was aan de ouden zeer goed bekend. Volgens Plinius bracht Pompejus — aldus vinden wij in Brehm's *Tierleben* aangetekend — het eerste éénhoornige Neushoorn in het jaar 60 vóór Chr., voor de kampspelen, naar Rome. Strabo beschrijft een exemplaar, dat hij te Alexandrië heeft gezien. Pausanias noemt hem het „Ethiopische Rund”. Martialis dicht van den Eenhoornigen:

Op de ruime vlakte, o Caesar, voert
de renoster
Kampstrijden uit, als nimmer door
ons nog gezien zijn.
Hoe stormt, in grimmige woede ont-
stoken, het ondiep nader!
Machtig door zijn hoorn, waarvoor
slechts een bal was de Stier!

Ook de Arabische schrijvers kenden het monster en maakten reeds onderscheid tusschen het Indische en het Afrikaansche. In hun sprookjes spelen beide soorten niet zelden een rol. De Venetiaansche reiziger Marco Polo (in de dertiende eeuw) bericht, dat hij een rhinoceros op 't eiland Sumatra heeft gezien. In het jaar 1513 kreeg de Koning van Portugal uit Oost-Indië een levenden Neushoorn, die weldra een Europeeschereputatieverwierf. Naar een slechte, uit Lissabon afkomstige afbeelding, gaf toen Albrecht Dürer een houtsnede uit. Hierop is het dier voorgesteld, alsof het met schabracken bedekt en met pantserschubben aan de voeten bekleed is; ook draagt het een kleinen hoorn op den schouder. Bijna 200 jaren lang was deze houtsnede van den beroemden graveur de eenige afbeelding, die men van het neushoorn had. Ook Kolbe nam ze over, (door ons gereproduceerd), doch voegde er een tweede aan toe, iets eenvoudiger, maar nog weinig gelijkend. De beschrijving van Bontius, door Kolbe op den voet gevolgd, uit het midden der zeventiende eeuw, is reeds tamelijk nauwkeurig. Toch was de renoster zelfs in 't Europa van het begin der 19de eeuw een weinig bekend dier. Te Parijs — aldus verhaalt Victor Fournel in zijn *Le Vieux Paris* (Tours, 1887; p. 403) — vertoonde men in 1815, in de Passage Castiglione, een gedresseerden neushoorn, welks kunstjes trouwens, zooals van zoo'n wanstaltig en spreekwoordelijk dom monster kan worden verwacht, al heel simpel waren, ofschoon het, om zijn vreemdheid zelf, heel wat opzien baarde. In Frankrijk was dit dier de tweede vertegenwoordiger van zijn soort, dien men er zag. De eerste verscheen er in 1749 en had zulk een succes, dat hij een dichter inspireerde tot

van een varken, als men die weder met deszelfs gantschen lijf vergelijken wil. Hij heeft op de neus een zwarte of donker-graauwe hoorn, maar niet een witte, gelijk zulks aan de jonge kalveren te zien is, waar van ik 'er een met mij genomen, en naderhand aan een voornaam Heer vereert heb. Deze hoorn is of grooter of kleinder, na dat het dier oud is, dog is de kloekste niet over twee voet lang, en had de geen, welke ik heb vereert, nauwelijks de lengte van een voet. Dezelve is als een kouter een weinig gebogen, waar mede hij in zijn boosheid den grond omwroed of opdelft, en daar benevens snel voortloopt, zonder te zien, of een ingewortelde boom of klip hem in den weeg staat, als dien hij met de hoorn uit de grond rukt, en achter over zijn hoofd werpt.

Recht achter dezen hoorn, na het voorhoofd toe, heeft hij nog een gantsch kleinen hoorn, die bij jonge Rhinocerosen ontrent een hand breed, en bij de oude ontrent een halve voet hoog is. Deze is onder op het voorhoofd zoo breed als het voorhoofd zelf, en loopt van

boven boogswijs. Deze korte hoorn schijnt hem meer in den weg te wezen, als nuttig te zijn, als hij razen en tieren, of om kort te zeggen, spitten wil. Ja het dunkt mij, dat de Alwijze en Algoede God dezen hoorn bij den anderen gezet heeft, ten einde daar mede zijne woede en gruwzaamheid als te beteugelen; ondertusschen is dit laatste niet wel een hoorn te noemen, wijl het van binnen maar met een dunne swartachtige schaal overtrokken is.

Hieruit blijkt genoegzaam, dat deze hoorn dicht en vast aan het hoofd gegroeit moet zijn, om dat men niet licht een daar van af kan krijgen, zonder te gelijk een stuk van het hoofdbeen mede weg te hakken. Vermids hij den zelven ook tot het beploegen of omwroeten van het land gebruikt, zoo word hij van voren wit, of bruinachtig, ontrent als een gemene osse-hoorn; dezelve verliest daar door ook een weinig aan de rondte, en word zodanig geslepen, dat ze volkome een ploeg ijzer schijnt te vertonen.

Wijders is de Rhinoceros van een zeer scherpe reuk, en als hij iets levends ruikt, gelijk licht geschied, als de wind na hem toe is, zoo loopt hij in een volle ren recht daar na toe, en vreest niet, ofschoon duizend man met gelade geweer aldaar op hem stonden te wachten, gelijk mij dan zelfs nevens vele andere zeer wel bekende vrienden diergelijke wedervaren is. Ondertusschen kan men hem zeer licht ontkomen, als men onbeweegt staan blijft, tot dat hij gantsch nabij is, want wanneer hij tot op ontrent tien schreden is genadert, behoeft men hem maar vier of vijf stappen plaats te maken, en hem te laten lopen, wanneer hij ten eersten den reuk verliest, en niet weet, waar het geroke gebleven is.

De oogen zijn zeer klein naar de grootte van het lijf, derhalven kan hij niet ter zijde maar alleen het geen recht voor hem staat, zien. De grootheid van zijn lijf, en de korthed der beenen, beletten hem zelfs, ik zal

niet zeggen in 't lopen, want dat zoude de waarheid te na gesproken zijn, maar alleenlijk in het omkeren. Bijaldien echter zijn gezicht zoo goed en scherp was, als zijn reuk is, zoude bezwaarlijk het geen hij gezien en geroken had, levend ontkomen kunnen, aangezien hij zodanig snel in 't lopen is, dat hij met de beste en lichtste paarden niet kan achterhaalt worden. Zijne ooren zijn tamelijk klein en gantsch niet lang, zoo als anders de grootte van zijn lijf vereisschen zoude, en zal hij daar ontrent de Olyfanten niet veel na geven. Vermids nogtans zijne benen korter zijn, als die van een Olyfant, zoo is hij om dieswille ook te minder aanzienlijk.

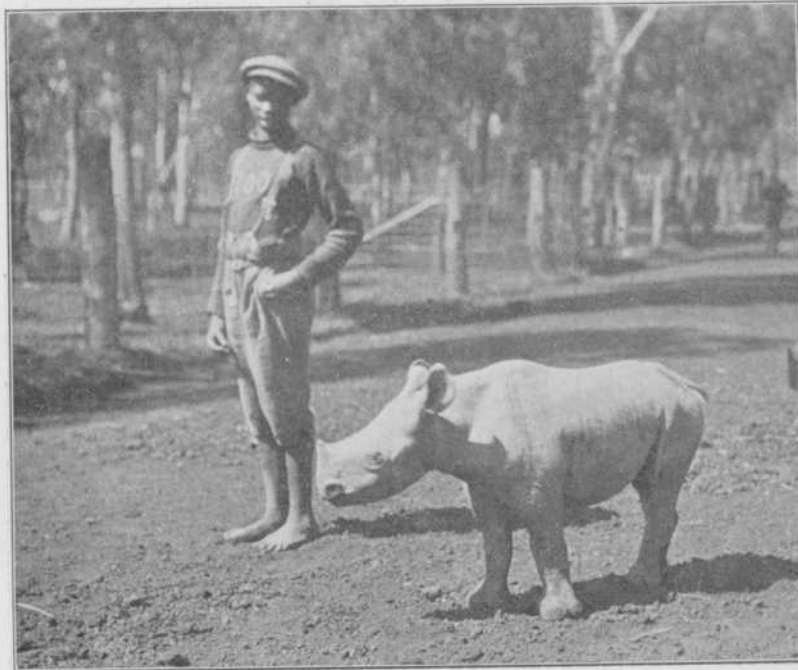
Wanneer hij van niemand beledigt, of kort voorheen getergt is, zal hij niet licht trachten, om iemand aan te vallen of quaad toe te voegen, ten ware men een rood of roodachtig kleed aan had, als welke kouleur hij niet verdragen kan. Zoo hij iemand na het leven staat, en er verscheide menschen bij malkanderen zijn, zoo zoekt hij niet ten eersten den geen, dien hem boos

heeft gemaakt, maar hij wreekt zich aan alle de genen, welke hem in de woede ontmoeten. En zijn de leveloze creaturen, stenen, en bomen, zelfs niet verschoont, maar moeten voor hem wijken. Onderhaalt hij een mensch, zoo werpt hij hem over zijn kop ter aarde en dood hem met likken, aangezien zijn tong zeer ruw en stekelig is, waar mede hij den huid en het vleesch tot op de benen weg likt en alzoo de levendige menschen dood martelt.

En vermids zijn tong zoo scherp is, vreet hij zeer weinig jong en teer gras, maar zoekt meest harde distelen, hei en andere schrale spijzen, als welke op zijne tong prikkelen, en gekauwt, de keel geen quaad doen; en worden zekere dunne en korte struiken, bijna als Geneverstruiken, hoewel niet zoo stekelig, ook niet zoo aangenaam van reuk en dragende geen vruchten als de laatstgemelde struiken, Rhinoceros-bosschen ¹⁾ genaamt, wijl die dieren dezelve zoo gaarne afbijten en vreeten; van die bosschen is het onbebouwde land bijna over al vol, en op zommige plaatzen, namelijk aan de Tijgerbergen, Mosselbank en elders, gebruiken de inwoners dezelve uit gebrek van hout, om te branden.

De grootste vijandschap en schier een eeuwige haat draagt de Rhinoceros op de Olyfanten. Door dien hij weet, dat deszelfs buik week is, zoo zoekt hij zijn groote op de neus staande hoorn, aan een steen of in de grond scherp gemaakt, in den zelven in te steken, en den gemelden buik op te scheuren, ten einde hij door het uitvallen van het ingewand, en het verliezen van veel bloed, het leven daar bij inschiet. Men ziet derhalven, dat een Olyfant een Rhinoceros gewaar wordende, niet licht stand houdt, tenzij dezelve onverhoeds en op den reuk overvallen werde, gelijk de historiën daar van genoegzame bewijzen bijbrengen.

¹⁾ De bekende „renoster-bossies“ van het Zuid-Afrikaansche veld.

Op de wandeling.

In de geschiedenis der mode is reeds opgeteekend, dat jonge varkentjes, zoo goed als nog steeds honden en zelfs katten, door dames aan een touw of lint op de wandeling werden meegenomen. Een jonge rhinoceros, die zulk een eer werd waardig gekeurd, is in Europa nog niet gezien. Dit voorrecht had tot heden alleen de kaffer-oppasser van den jongen neushoorn in den Dierentuin te Pretoria. De „Zoölogischen Tuin“ te Pretoria is een schepping van onzen energieken landgenoot Dr. J. W. Gunning, die daarvoor al vóór den oorlog, ofschoon op zeer bescheiden schaal, den grondslag legde. De Republikeinsche Regeering had reeds in beginsel besloten tot den aanleg van een grooten dierentuin, welke echter eerst onder het Milner-bewind tot stand kwam en thans behoort tot de bezienswaardigheden van Zuid-Afrika's hoofdstad.

De stem van een Rhinoceros gelijkt bijna het knorren van een verken, weshalven men hem verder zien als horen kan, ten zij men het geraas der bomen, waar door hij zoo wel toornig als bedaard zonder eenige vrees, schrik of schuw, door loopt, te hulp neme; want in dit laatst geval kan men hem zoo ver horen, als men een houthakker, in een boschaadie gewaar worden kan. Hij is ook door het achter en over zich, zoo als ook uit het weg werpen der klippen,¹⁾ die een groot geklater veroorzaken, licht te kennen, om dat geen ander dier, tenminsten in dit gewest, poogt of in staat is, om zulks te doen.

Zijn vleesch, het welk ik dikmaals met grote smaak heb gegeten, is zoo zenuwachtig²⁾ niet als anderen schrijven, maar wel grofdradig, zoo dat men goede tanden moet hebben, als men het, voornamelijk geroekt, klein kaauwen, en tot een goed voedsel maken wil.

De huid verstrekt een even zoo goede en heilzame artzenij, als de hoorn en bloed, hoewel zulks van zomigen tegengesproken en voor onbekent gehouden word, of schoon de ondervinding gantsch het tegendeel bekrachtigt.

Wat aanbelangt den huid, ik heb van een geleerd man vernomen, die vele jaren op Batavia in het Laboratorium Chymicum van de Illustre Compagnie heeft gediend, dat hij veeltijds van de Rhinoceros huid een kostbaar zout heeft gemaakt, 't welk dat van hertshoorn, of een ander, niets behoefde te wijken, waar mede hij wonderbare kuren gedaan, en zijne moeite rijkelijk betaalt bekomen had. Hij is na Duitschland weder gekeert, en heeft onder andere fraaijgheden, waarvan hij 'er verscheide soorten bij zich had, een goede quantiteit van dit zout met zich genomen, waarvan buiten twijfel menig Duitser zal geprofiteert hebben, en daar door weder tot vorige gezondheid herstelt zijn.

De kracht van zijn hoorn bestaat daarin, dat dezelve geen gif dulden kan, en is mij bewust, dat veel menschen een beker, bij wijze van een bokaal, uit zulke hoorns draijen, en dezelve met zilver of goud beslaan laten, waar in wijn gegoten, dezelve zoo voort blaasjes opwerpt, als of hij giste of kookte; en wanneer 'er iets in word gedaan, dat met gif eenige gemeenschap heeft, zoo springt dezelve ten eersten aan stukken, en door gif zelf berst hij in het eersten oogenblik. Deze bekere is voornamelijk den grote Heren zoo als ook anderen een treffelijk middel om zich voor gif te

De neushoorn (*Rhinoceros bicornis*) als hij is.

hoeden, en haar leven, dat menig maal in de weegschaal staat, prijswaardig te redden, gelijk dan ook de spaanders om diezelve rede van de Draijers afgeeischt en bewaart worden, ten einde men de geenen, die in een flauwte of in andere gevaarlijke ziekten vallen, ja zelfs met de vallende ziekte behebt zijn, daar mede dienst doen en daar van bevrijden zoude kunnen.

Het bloed van den Eenhoorn heeft voornamelijk de kracht, dat het zelve in een Rhinoceros darm gedaan, en door de hete zonnestrallen gedroogt, in een zekere quantiteit met wijn of warme thee of koffij genomen, alle inwendige qualen, verrekkingen der zenuwen,¹⁾ en voorts al het geen van binnen mogt zijn gequetst, veel beter, gezwinder en zonder het minste gevaar geneest, als het bokke bloed of dat van eenig¹⁾ dier. Derhalven word het ook van de inwoners zeer zorgvuldig opgevangen, gedroogt, en bewaart, om elkander in tijd van nood daar mede dienst te doen, en te helpen.

Dit zoude, hoop ik, van de Rhinocerosen genoeg gezegt zijn, ten ware de vraag diende te worden voorgesteld, of namelijk de Rhinoceros, of dat dier, 't welk de Hebreëen, ook zelfs de H. Schrift *Reem* of Rhinoceros noemt (als *Num. XXIV. 8, Deuter. XXXIII. 17, Job. XXXIX. 12, 13, 14, 15.* te zien) voor den Leviathan te houden en aan te nemen zij? want de meeste eigenschappen, welke den Leviathan worden toegeschreven, komen den Rhinoceros toe, gelijk Ludolfus in *Comment. ad. Histor. Aethiopicam* (pag. 154, num. 84) aangetoont heeft, of schoon Bochartus in *Hierozoïco* (P. I. Lib. 3. cap. 27. — P. II Lib. 6. cap. 12), zoo als ook Francius en Pfeifferus in *Dub. Vexat. Cent.* (2. Loc. 45, pag. 597 seqq.) nevens vele anderen met hen het tegendeel beweren, als welke of den Krokodil, of den Walvisch, of ook den Olyfant daarvoor kennen en aannemen. Edog het verder oordeel mag de Lezer hier over zelf vellen, om dat mij niet geoorloofd is, om ditmaal verder te gaan.

Tot zoover de geleerde en, naar de eischen van zijn tijd toch licht-, zelfs bij-geloovige Kolbe, van wiens beschrijving men wel zal doen, vooral het medicinale gedeelte met een korteltje zout te genieten. De bij dit artikel gevoegde illustraties zullen onzen lezers zeker even veel belang inboezemen als Kolbe's interessante beschrijving van een interessante diersoort.

¹⁾ Het gebruik van eenig in de betekenis als van 't Engelsche any (welk... ook) is in Zuid-Afrika algemeen en wordt voor een Anglicisme gehouden. Het gebruik van dit woordje in onzen tekst schijnt met deze opvatting in strijd. Hebben we hier te maken met een geval, analoog aan dat, door *Neerlandia* onlangs in verband met opbazen vermeld?

¹⁾ Klip blijkt, in dit zinsverband, in het Hollandsch der achttiende eeuw mede dezelfde betekenis te hebben gehad als in het huidige Afrikaansch.

²⁾ Zenuw in den zin van pees, zeen; als ook nog in Zuid-Afrika gebruikelijk in den vorm zening.

